Niilo Mäki
INSTITUUTTI

Miten auttaa vanhempia ymmärtämään lapsen oppimisvaikeuksia ja tukemaan oppimista

Ulla Leppänen

Jyväskylän perheneuvola ja Lastentutkimusklinikka

OPETUSHALLITUS RAHOITTAA HANKETTA

Sisällöt

- Vanhempien tukeminen lyhyesti
- Toimijuus, neuvonantaminen ja dialogisuus
- Oppimisvaikeudet ja niiden tukeminen
- Toiminnanohjaus
- Lukitaidot
- Matemaattiset taidot
- Luetun ymmärtäminen
- Tuottava kirjoittaminen

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Vanhempien tukeminen lyhyesti

- Eri näkökulmien esiin tuonti: tarkastellaan yhdessä vanhemman mielikuvia lapsesta, koulusta ja itsestä vanhempana
- Lapsen tilanteesta **tietoa** & **ymmärrystä**
- Ongelmallisten **tilanteiden tarkastelu yhdessä**
  → mietitään keinot niiden ratkaisemiseksi
- Ei määritellä lasta jonkinlaiseksi (”huono matikkapää”) vaan **kuvataan havaintoja**
- Yksi/muutama tavoite kerrallaan → Seuranta

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Toimijuus

- **Yksilöiden kapasiteetti tehdä & toteuttaa päätöksiä** (Gordon, 2005)
- Mahdollistuu eri tavoin eri tilanteissa & toimintaympäristöissä (Barker, 2000)
  → suhde ammattilaiseen

- Toimijuuden mahdollistaa luottamus & sitoutuminen yhteiseen tavoitteeseen → Edellytyksenä turvallinen ja rehellinen vuorovaikutus

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Neuvonantaminen

(Lajunen, 2007)

- Arkaluontoista, uhka itsenäiselle päätöksentekokyvylle ja **toimijuudelle**
- Vaatii neuvonantajalta herkkyyttä

→ Tärkeää kunnioittaa vanhemman toimijuutta, sillä vanhempi oman elämänsä asiantuntija

→ Parhaimmillaan neuvottavan ja neuvojan näkemykset kietoutuvat toisiinsa keskustelussa!

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Dialogisuus

(Andersen, 1991)

- **Työntekijä lähtee aina liikkeelle ’ei-tietämisestä’**
- Jokainen oman elämänsä asiantuntija
- Aito kuuntelu ja vuorottelu puhumisessa; keskustelu ei ole kisa!
- Oman puheen sovittaminen asiakkaan puheeseen → asiakkaan sanojen ja puhetavan käyttö

→ **Yhdessä saavutettu yhteisymmärrys**

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

- Muita tekijöitä?
- Useampi em. tekijä?

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Oppimisvaikeudet

Mitä ne ovat?

- Puutteet kognit.toiminnoissa
- Hidas tai poikkeava taitojen omaksuminen
- Pulmat lukemisessa, kirjoittamisessa, luetun ymmärtämisessä, matikassa, ongelmanratkaisussa & toiminnanohjaamisessa
- Oppimistavoitteita ei saavuteta riittävästä opetuksesta huolimatta

Kuinka arvioidaan?

- Monialaisen yhteistyön avulla

Tärkeää pohtia…

1) **MIKSI** lapsi ei opi?

→ Ongelmalle nimi, selitys, lapsen vahvuudet selville ja tukea itsetuntemukselle

2) **MITEN** lasta voidaan tukea?

→ Erilaiset opetusjärjestelyt, muut tukitoimet

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja siitä keskustelu

Monialainen tutkimusprosessi:

- Ilmoittautuminen/lähete, haastattelut, havainnointi, testaus, kyselylomakkeet, tulkinta, johtopäätökset, suositukset, palaute ja yhteenveto/lausunto
- Palautteessa monialainen tieto yhdistyy, keskustelut yhdessä
- Tulevaisuuden näkymät ja tavoitteet

Kuinka keskustella?

- Arki: kuinka näyttäytyy kotona/koulussa? Tartu lasten/vanhempien kuvailuihin ja sanoihin!
- Tiedot ja kokemukset → Ilmiön parempi ymmärrys
- Ei valmiita malleja → Rakentuu vuorovaikutuksessa

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Tukemisen tavoitteet

VUOROVAIKUTUS

Harjoitteluinnostuksen herättäminen	Itseluottamuksen vahvistuminen	Metatiedon ja –taidon vahvistuminen
• Onnistumisten takaaminen • Yhdessä harjoittelu • Palaute- ja palkkio järjestelmät	• Tehtävien sopiva vaativuusaste • Apu • Huomio onnistumisiin	• Mikä on minulle hankalaa • Mikä auttaa ja mitä apukeinoja on • Mitä keinoja käytän, milloin ja MIKSI

TÄRKEÄÄ pohtia tukitoimien tavoitteita realistisesti:
Eri tahojen kyvyt, jaksaminen, odotukset ja halut

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Tärkeä viestittää vanhemmille

- Lasten oppimiseen liittyvät vanhempien odotukset ja uskomukset vaikuttavat oppimisminäkuvaan, motivaation sekä koulutaitojen kehittymiseen (Aunola, 2001)
- Suunnataan huomio yrittämiseen ja ponnisteluun, EI lopputulokseen/ arvosanoihin!
- **Vanhempien arvot koulunkäynnistä siirtyvät lapselle**: Vanhempien myönteinen suhtautuminen koulunkäyntiin → lapset viihtyvät koulussa paremmin (Hill & Tyson, 2009)

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Läksyissä tukeminen

- Koulutaipaleen alussa vanhemmilla aktiivinen rooli: muistuttaminen, rutiinien luominen, tuki toiminnanohjaamiselle
- Vähitellen lapsen oma toimijuus ja vastuunotto kasvaa, mutta tukea täytyy yhä antaa

Tärkeä muistaa:

Vanhempien ensisijainen tehtävä on olla vanhempi, läksyjen teko ei saa viedä suurinta osaa vapaa-ajasta ja huomio kiinnitetään aina positiiviseen!

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Kuinka olisi hyvä osallistua läksyjentekoon?

1) Kontrolloiva osallistuminen

- Apua tarjotaan pyytämättä, tehtävät ratkaistaan lapsen puolesta
- Painostus, käskeminen

→ **Läksyt koetaan negatiivisesti, motivaatio laskee, käsitys itsestä oppijana heikkenee**

2) Autonomiaa tukeva osallistuminen

- Itsenäisen yrittämisen ja ajattelun tukeminen
- Kuunnellaan lasta: mikä toimii, auttaa, motivoi
- Mahdollisuus läksyjen aikatauluttamiseen, joustavuus

→ **Paremmat oppimistulokset, vahvempi minäpystyvyys (Aunola, 2013)**

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Toiminnanohjaus

Mitä se on?

Kykyä…

- Asettaa tavoitteita omalle toiminnalle
- Suunnitella toimintaa
- Mukauttaa toimintaa
- Arvioida omaa toimintaa
- Hillitä ensisijaisia impulsseja
- ”Toimia ja käyttäytyä ympäristön vaatimusten mukaan”

Pulmia: tarkkaavaisuuden suuntaus/ylläpito, kielelliset pulmat, muisti- ja hahmottamispulmat

Miten tuetaan?

VUOROVAIKUTUS

- **Ohjaava puhe** tehtävän jäsentämisessä, pilkkomisessa, tarkkaavaisuuden suuntaamisessa ja ongelm.ratk.keinojen löytämisessä
- **Kielellistäminen** ajatteluprosessien jäsentämisessä
- **Keskustelu** ratkaisutapojen vertailussa

MALLITTAMINEN

- **Lapsi tietoiseksi toiminta- ja ajatusmalleista** aikuisen avulla, aikuinen ohjaa puheella ja tekemisellä lasta
- Lapsi noudattaa ohjeita, ohjaa toimintaansa puheelle, sitten kuiskaten ja lopulta sisäisen puheen ohjaamana

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Toiminnanohjauksen tukeminen kotona

Opetetaan toiminnanohjaukset vaiheet:

1. Mieti toiminnan päämäärä (Mikä tehtäväni on? Ymmärränkö?)
2. Tee toimintasuunnitelma (Miten kannattaa tehdä?)
3. Suorita tehtävä (Teen ajatuksella suunnitelman mukaan!)
4. Arvioi toiminta (Miten sujui? Tarkistan!)

Tärkeää: Oikea-aikainen, oikein mitoitettu apu aikuiselta, oman tekemisen ja osaamisen pohtiminen ja arviointi!

- Voi soveltaa lähes kaikessa: arjen tilanteet, läksyt, peli-tilanteet, leikit, harrastukset…

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Lukitaidot

Mitä tarkoittaa?

- Sujuva lukutaito = virheetöntä ja kohtuullisen nopeaa
- Oikeinkirjoitustaito = kirjoittaa sanat oikein, huomioida sanavälit ja lausetunnukset

Millaisia taitoja taustalla?

- Nopea nimeäminen
- Äänteiden prosessointi
- Kielellinen lyhytkestoinen muisti

Kirjoittamisen tukeminen kotona

- Tavuttamisen avulla harjoittelu (esim. sanan pilkkominen tavuihin, äänteiden tutkiminen: pitkät vs. lyhyet äänteet…)
- **Ideoita**:
  - Omien tavaroiden nimikointi
  - Tietokoneella kirjoittaminen (sadut ym.)
  - Perheen sisäinen kännykkäviestirinki
  - Päiväkirjan, runojen ja arvoitusten kirjoittaminen

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Kuinka tukea lukitaitoa kotona?

YLEISESTI	ÄÄNNE- JA KIRJAINTASON HARJOITUKSIA	TAVUTASON HARJOITUKSIA	LISÄÄ IDEOITA
- Lyhyet harjoitteluhetket useasti - Harjoittelu järjestelmällistä ja suunniteltua - Positiivinen palaute, mieluiten välittömästi - Lukemisen mallintaminen	- Riimittely (tiili-siili) - Sanaparien kuuntelu ja erojen pohtiminen - Mikä ei kuulu joukkoon (hiiri-kuu-suu) - Äänteiden laskeminen, vaihtaminen, poisto	- Kuullun sanan tavuttaminen - ”Mieti, kuinka monta tavua sanassa on” - Tavujen taputtaminen, hyppiminen - Tavujen järjestyksen vaihtaminen (”millä tavulla sana alkaa?”) - Tavun vaihtaminen, yhdistäminen tai poistaminen	- Lukemista kotona ja muualla (tienviitat ym.) - Kauppalistojen, ruokaohjeiden ja tuoteselosteiden lukemista - Sisaruksille ääneen lukeminen - Vuorotellen lukeminen (”ensin sinä, sitten minä”)

© Ulla Leppänen

Matemaattiset taidot

Mitä tarkoittaa?

- Matematiikka koostuu monenlaisista taidoista
  - Kyky hahmottaa lukumääriä, luetella lukuja, laskea lukumääriä, peruslaskutaidot…
- **Matematiikan oppimisvaikeus = Lapsen on vaikea oppia peruslaskutaitoja/ taidoissa on puutteita**
  - Yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolaskut vaikeita esim.
- Pulmien syynä voi olla mm. kielelliset vaikeudet, hahmottamisen pulmat…

Kuinka voi tukea?

- Matematiikan käyttäminen arjessa → Auttaa ymmärtämään matikan tarpeellisuuden (kauppaleikit, leipominen ym.)
- Mittaaminen (nikkaroinnissa ym.)
- Lukumäärien harjoittelu (lasketaan esim. montako ikkunaa meidän talossa on)
- Rahan hahmottaminen (rahan säästämisprojekti, tavaroiden hintojen katselu kuvastoista, kaupassa ym.)

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Luetun ymmärtämisen vaikeus

- Heikko tekninen lukutaito, kielelliset vaikeudet, muistin heikkous, tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen pulmat
- **Passiivinen lukija** = ei lukutavoitetta, ei seuraa omaa toimintaansa, mekaanisesti toimiva (”silmät liikkuu, mieli ei”, ”lukee kuin kone”)
  - Ei tiedä, ymmärtääkö lukemaansa
  - Ei kertaa, ei pohdi
  - Ei kulje tekstissä edestakaisin tai kiinnitä huomiota outoihin sanoihin

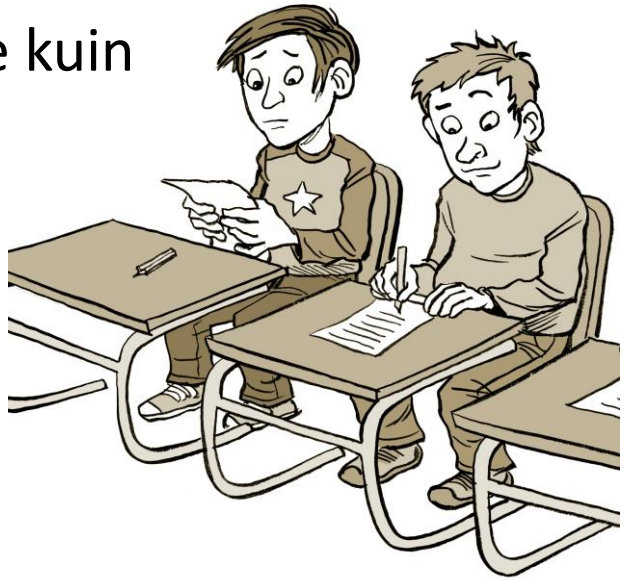

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Luetun ymmärtämisen tukeminen

Harjoitteluohjeet

1) Ennakoiva pohdinta:

- Yleissilmäys (tekstin pituus, väliotsikot, sisällysluettelo)
- Otsikot, kuvat ja tiivistelmä (mitä ne kertovat tekstistä?)

2) Aktiivinen lukeminen:

- Lue kpl kerrallaan, alleviivaa tärkeät kohdat
- Mikä on kpl ydinasia? Oliko vaikeita sanoja? Osaanko tiivistää kpl? Osaanko selittää omin sanoin kursivoidut/lihavoidut sanat?

3) Lukemisen jälkeen:

- Vastasiko otsikot sisältöjä? Miten kuvat liittyivät tekstiin?
- Muistiinpanotekniikat: ydinsanat ylös, kaksi kappaleen tärkeintä asiaa ylös, käsitekartta

AIKUINEN, MUISTA!
Kerro, miksi ja mitä luetaan!
Vahvista teknistä lukutaitoa!
Työkalujen antaminen: miten luetaan!
Tarpeeksi helpot tekstit!

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Tuottava kirjoittaminen

= Ajatusten ja tietojen jäsentelyä, tekstin tuottamista, jonka päämääränä viestin välittäminen

- Vaikeuksia voi olla suunnittelussa, ajatusten kirjoittamisessa, arvioinnissa, tarkastuksessa, oikeinkirjoituksessa…
- Millä vaikeudet selittyvät? (muisti, hienomotoriikka, kieli…)
- **Tuottavan kirjoittamisen prosessi** (Hayes, 1996; Berninger ym., 1995):

  1) Suunnittelu, 2) Tuottaminen ja 3) Tarkastelu

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

Tuottavan kirjoittamisen tukeminen

1. **Valmistautuminen:** Ajatusten koonti, ideariihi, piirrokset, ajatuskartat ym.
2. **Luonnosvaihe**: Ideat ja ajatukset paperille, mietitään aihe ja järjestys tekstille. Tärkeintä tuotoksen syntyminen, ei oikeinkirjoitus ym.
3. **Palautevaihe:** Tekstin jäsentely ja ideointi, palautteen avulla muokkaus
4. **Viimeistely:** Tekstin, sanavalintojen ja ulkoasun hiominen, oikeinkirjoituksen tarkistaminen
5. **Julkistaminen**: Julkaiseminen yhdessä sovitussa paikassa?

(Linnakylä ym. 1989; Mattinen 1997)

Niilo Mäki INSTITUUTTI

© Ulla Leppänen

OPETUSHALLITUS RAHOITTAA HANKETTA

OPH hankkeiden tuotoksia löydät Täältä!

Tutustu muihin NMI:n koulutuksiin osoitteessa koju.nmi.fi